

Vejledning om ophavsretslige begrænsninger for brug af chatbots på uddannelsesinstitutioner

Behov for skærpet opmærksomhed

Der har vist sig et presserende behov for at skærpe opmærksomheden omkring de ophavsretslige begrænsninger for institutioners, underviseres og studerendes anvendelse af chatbots, såsom ChatGPT, på danske uddannelsesinstitutioner.

RettighedsAlliancen har konstateret, at ophavsretligt beskyttet materiale i form af lærebøger bliver uploadet til generative AI-værktøjer, såsom ChatGPT, uden den fornødne forudgående tilladelse fra forlaget, der har udgivet bøgerne.

Denne vejledning beskriver de ophavsretslige begrænsninger for brugen af chatbots på uddannelsesinstitutioner. Vejledningen beror på RettighedsAlliancens praktiske erfaringer med at beskytte ophavsretligt beskyttet materiale mod en ulovlig brug med hjælp af AI-værktøjer. Samtidig beror vejledningen på principielle standpunkter om den gældende regulering på området.

Først besvarer vi ofte stillede spørgsmål, der kan melde sig i forbindelse med brug af lærebøger og chatbots. Derefter beskrives den relevante lovgivning i ophavsretten, og hvordan den regulerer brugen af beskyttet indhold i forbindelse med chatbots.

Kontakt gerne [RettighedsAlliancen](#) ved tvivl om, hvorvidt en given anvendelse af lærebøger i forbindelse med chatbots er lovlig eller ej.

Denne vejledning beskriver ikke reglerne for træning af generative AI-modeller. Læs RettighedsAlliancens vejledning om træning af generativ AI [her](#).

Q&A om anvendelse af lærebøger mv. i forbindelse med chatbots

RettighedsAlliancen giver her svar på spørgsmål, der kan opstå i forbindelse med brug af lærebøger og andet ophavsretligt beskyttet materiale og chatbots:

Må man uploade lærebøger eller uddrag af lærebøger til ChatGPT eller andre chatbots?

Svar: Nej, det er ikke tilladt at uploade en lærebog eller uddrag heraf i ChatGPT eller andre chatbots, medmindre der er opnået særskilt tilladelse fra forlaget, der har udgivet lærebogen.

Må man uploade lærebøger eller uddrag af lærebøger til en brugertilpasset chatbot fx OpenAI's "GPTs" og derefter dele chatbotten med andre?

Svar: Nej, det er ikke tilladt at uploade en lærebog eller uddrag af lærebøger til en brugertilpasset chatbot og dele denne med andre, medmindre der særskilt er opnået tilladelse fra forlaget, der har udgivet lærebogen.

Må man uploade lærebøger eller uddrag af lærebøger til en brugertilpasset chatbot fx OpenAI's "GPTs" som ikke deles med andre og kun anvendes til eget brug?

Svar: Nej, det er ikke tilladt at uploade en lærebog eller uddrag af lærebøger til en brugertilpasset chatbot, selvom den ikke deles med andre og kun anvendes til privat brug, medmindre der særskilt er opnået tilladelse fra forlaget, der har udgivet lærebogen.

Må man uploade en lærebog eller uddrag heraf til et generativt AI-værktøj med det formål at generere en lydbogsudgave af lærebogen?

Svar: Nej, det er ikke tilladt at uploade en lærebog eller uddrag heraf til et AI-værktøj for at generere en lydbogsudgave af en lærebog, medmindre der er opnået særskilt tilladelse fra forlaget, der har udgivet lærebogen.

Dækker aftalerne med Tekst & Node anvendelsen af lærebøger i forbindelse med ChatGPT eller andre generative AI-værktøjer?

Svar: Nej, aftalerne med Tekst & Node omfatter på nuværende tidspunkt ikke anvendelsen af lærebøger i forbindelse med ChatGPT eller andre generative AI-værktøjer.

Hvordan ophavsretten regulerer brugen af beskyttet indhold i forbindelse med chatbots

Ophavsrettens eneret og undtagelser

Udgangspunktet i ophavsretslovgivningen er, at rettighedshaverne til ophavsretsbeskyttet indhold, fx et forlag, skal give tilladelse til, at deres indhold, fx en lærebog, anvendes i forskellige sammenhænge, herunder ved eksemplar fremstilling (dvs. kopiering) og ved tilrådighedsstillelse for almenheden (dvs. gøres tilgængelig for andre fx online). Det kaldes også for eneretten, og det følger af ophavsretslovens § 2.

Der findes en række undtagelser til eneretten, som kan være relevant for brug af værker i forbindelse med chatbots og undervisning, herunder tekst- og datamining-undtagelserne i § 11 c og b, privatbrugsundtagelsen i ophavsretslovens § 12 samt § 13 a om anskueliggørelse i undervisningsvirksomhed. Læs mere om dette fra side 5.

Hvordan fungerer chatbots?

Med fremkomsten af ChatGPT mv. er der opstået nye måder, hvormed beskyttede værker, herunder lærebøger, kan misbruges. Brugere kan uploade digitale eksemplarer af lærebøger til ChatGPT og andre chatbots, hvorefter der sker en behandling af værkerne, som gør chatbotten i stand til bl.a. at besvare spørgsmål om indholdet eller generere tekst, der minder om eller er identisk med det uploadede materiale i form af fx bøger og artikler. Som beskrives i nedenstående afsnit, er dette ulovligt, medmindre der eksplicit er givet tilladelse hertil.

Det er også blevet muligt og enkelt med en række AI-tjenester at tilpasse (fintune) chatbots til at besvare spørgsmål på en bestemt måde og med udgangspunkt i et afgrænset vidensgrundlag bestående af tekstdokumenter, fx bøger eller artikler. Sidstnævnte funktionalitet er ophavsretligt relevant, da skaberen af den brugertilpassede chatbot skal uploade digitale eksemplarer af tekstdokumenterne til AI-tjenesteudbyderen.

Teknikken, som gør ChatGPT i stand til at besvare spørgsmål eller generere tekst på baggrund af uploadede bøger, artikler, billeder mv., er den samme som muliggør brugertilpassede chatbots. Teknikken kaldes "RAG" (Retrieval Augmented Generation).

Formålet med RAG er at gøre sprogmodeller i stand til at anvende materiale, som modellen ikke er præ-trænet på. Når en bruger af ChatGPT eller en skaber af en GPT uploader en digital kopi af fx en lærebog til ChatGPT eller en brugertilpasset chatbot, brydes teksten i bogen op i mindre stykker, og

der skabes såkaldte "embeddings", som er matematiske repræsentationer af teksten. Teksten og tekstens "embeddings" opbevares i en vektordatabase.

Når brugere efterfølgende interagerer med deres udgave af ChatGPT eller den brugertilpassede chatbot, søger ChatGPT/chatbotten først efter relevant tekst i RAG-databasen med tekst og embeddings af det tidligere uploadede materiale. Hvis der findes relevant tekst i databasen, indsættes denne tekst i identisk eller opsummerende form i ChatGPT/chatbottens output. Outputtet består sammen med teksten fra RAG-databasen også af tekst, der er genereret ud fra chatbottens (dvs. sprogmodellens) præ-træningsdata.

På nuværende tidspunkt er OpenAI's GPT-tjeneste den mest populære måde at skabe en brugertilpasset chatbot. Der findes mange AI-tjenester, som bygger på OpenAI's modeller, fx Chatbase.co.

OpenAI gør det muligt for brugere at offentliggøre deres GPTs på en "GPT Store", hvor andre brugere får adgang til de brugertilpassede GPTs. Med andre AI-tjenester, fx Chatbase.co, er det muligt at offentliggøre sin chatbot på en hjemmeside eller via en onlineplatform, fx Instagram.

RettighedsAlliancen har testet chatbots, der gør brug af RAG-databaser, og på den måde konstateret, at det er muligt at genskabe dele af og hele værker, der er blevet uploadet til en chatbot med RAG-teknologien.

Hvilke ophavsretligt relevante handlinger sker der i forbindelse med upload af værker til ChatGPT og brugertilpassede chatbots?

Når man uploader digitale eksemplarer af litterære værker til ChatGPT mv. eller OpenAI's GPT-service mv. der anvender RAG-teknikken, skabes der digitale eksemplarer af værkerne. Eksemplarfremstilling kræver som udgangspunkt tilladelse fra dem, der ejer ophavsrettighederne til værket.

Eksemplarerne er samtidig blevet delt med en tredjepart, fx OpenAI, da værkseksemplarerne nu ligger i en database på OpenAI's servere. Det er en udnyttelse af værket, der som udgangspunkt også kræver rettighedshavernes tilladelse.

Der findes abonnementsformer hos fx OpenAI, hvor værkerne ikke uploades direkte til OpenAI, men derimod opbevares i en vektordatabase hos uploaderen. Dog sker der det, at når chatbotten tager tekst fra vektordatabasen og indsætter denne tekstbid i et output, bliver denne tekst også delt med OpenAI eller tredjeparten, som driver AI-modellen. Dvs. at der også i denne sammenhæng sker deling af eksemplarer med en tredjepart, hvilket kræver tilladelse fra rettighedshaverne.

Hvis GPT'en samtidig offentliggøres på GPT Store eller på anden vis, fx på onlineplatforme, så sker der en tilgængeliggørelse for almenheden af de værker, der er blevet uploadet til GPT'en. Det skyldes, at GPT'en har adgang til en database med kopier af værkerne, og fordi det er muligt for brugere af

GPT'en at genskabe værkerne. En sådan tilrådgivningsstilling kræver tilladelse fra rettighedshaveren til de uploadede værker, fx et forlag, hvis en lærebog uploades.

Der er desuden risiko for at brugere af GPTs genererer eksemplarer af hele eller dele af uploadede værker til GPT'en. Det samme gælder for brugere af ChatGPT, hvor brugere har uploadet et eksemplar af et beskyttet værk. Denne eksemplar fremstilling kræver også tilladelse fra rettighedshaveren.

Kan tekst- og datamining-undtagelserne finde anvendelse ved upload af indhold til ChatGPT eller i forbindelse med skabelsen af en brugertilpasset chatbot?

Der blev i juni 2023 indført undtagelser til eneretten for så vidt angår nogle særlige situationer med reglerne om tekst- og datamining (TDM) i ophavsretslovens § 11 b (generel adgang) og 11 c (særlig adgang for forskning). Reglerne gør det muligt i særligt afgrænsede tilfælde at foretage eksemplar fremstillinger af beskyttede værker, hvis det sker med henblik på TDM. TDM beskrives i bestemmelsen som en automatiseret, analytisk fremgangsmåde, der har til formål at analysere tekst og data i digital form med henblik på at generere oplysninger, herunder mønstre, tendenser og korrelationer.

TDM-begrebet er endnu ikke blevet behandlet og afgrænset af domstolene. Vi vurderer, at upload af værkseksemplarer til chatbots går videre end den eksemplar fremstilling, der i nogle særlige situationer kan tillades af TDM-undtagelsen. Det skyldes dels historikken omkring tilblivelsen af TDM-undtagelsen, hvor generativ AI og teknologiens forstyrrende og socioøkonomiske konsekvenser på ingen måde blev diskuteret. Dels at den anvendelse, der sker med værker, der uploades til chatbots, går videre end den blotte analyse af tekst og i stedet kopierer ophavsretligt beskyttede elementer af værket.

Vi anser brugen af TDM-undtagelsen til upload af værker til chatbots for uforenelig med grundlæggende ophavsretlige principper, herunder tretrinstesten, der stammer fra Bernerkonventionen. Efter tretrinstesten må undtagelser til ophavsretten og de beslægtede rettigheder kun anvendes i visse specielle tilfælde, der ikke strider mod den normale udnyttelse af værket eller andre frembringelser og ikke indebærer urimelig skade for rettighedshaverens legitime interesser. Hvis TDM-undtagelsen giver adgang til, at værker må kopieres til brug for anvendelse i chatbots, vil det stride imod den normale udnyttelse af værket og indebære en urimelig skade for rettighedshaverens legitime interesser.

Selv hvis selve kopieringen af værket ved upload til ChatGPT eller GPTs findes at være omfattet af TDM-begrebet, sker der efterfølgende en ulovlig anvendelse af værket.

For det første har vi erfaret, at OpenAI som udgangspunkt vil bruge kopier af uploadede værker og/eller dialoger med ChatGPT/GPTs til træning af deres AI-modeller. Det har rettighedshaverne til værkerne ikke givet tilladelse til, og OpenAI kan ikke benytte sig af TDM-undtagelserne, da de ikke selv har indsamlet værkerne og haft lovlig adgang til dem. Den bruger, som uploader værker til ChatGPT/GPTs, er medvirkende til denne ophavsretskrænkelser.

For det andet vil det være en ulovlig handling at offentliggøre en GPTs/chatbot, hvortil beskyttede værker er blevet uploadet, da det samtidig vil være en tilgængeliggørelse af selve værket, jf. muligheden for at genskabe tekst fra værket med GPTs.

Kopiering efter TDM-undtagelsen kræver desuden, at kopieringen sker på baggrund af en kopi, hvor der har været lovlig adgang samt lovligt forlæg, jf. ophavsretslovens § 11, stk. 3. Dvs. at man skal have skaffet sig adgang til en lovlig kopi af et værk, før man potentielt må foretage yderligere eksemplar fremstilling til brug for TDM. Dette forhold hænger sammen med det følgende afsnit om privatbrugsundtagelsen.

Kan privatbrugsundtagelsen finde anvendelse ved upload af indhold til ChatGPT eller i forbindelse med skabelsen af en brugertilpasset chatbot?

Ophavsretslovens § 12, stk. 2, nr. 5 gør det lovligt i særlige situationer at fremstille enkelte eksemplarer i digital form af litterære værker. Det er et krav at eksemplar fremstillingen udelukkende sker til personlig brug for fremstilleren eller dennes husstand. Personlig brug dækker ikke professionelle eller studiemæssige forhold.

Selvom eksemplar fremstillingen sker til personlig brug, er det ikke tilladt at kopiere lånte eller lejede værkseksemplarer (stk. 3). Det er heller ikke tilladt at benytte fremmed medhjælp til kopieringen fsva. litterære værker, såfremt medhjælpen medvirker i erhvervsøjemed (stk. 3, nr. 3). Det er heller ikke tilladt at anvende teknisk udstyr, der er stillet til rådighed i erhvervsøjemed, når der er tale om litterære værker (stk. 5, 2. led). Fremmed medhjælp omhandler folk man ikke er knyttet til ved personlige bånd, f.eks. må man gerne få hjælp fra en ven eller nær kollega.

Kopiering efter privatbrugsundtagelsen kræver desuden, at kopieringen sker på baggrund af et lovligt forlæg, jf. ophavsretslovens § 11, stk. 3.

Vores vurdering er, at reglerne om privatkopiering ikke kan anvendes til at lovliggøre upload af lærebøger til ChatGPT. Det gælder både for undervisere og studerende, da privatbrugsundtagelsen kun gælder "personlig brug". Ifølge Rosenmeier mv., Immaterialret (2024) side 221 er de handlinger, studerende foretager sig under uddannelse, ikke "personlige". Derfor skal der foreligge en Tekst & Node aftale med uddannelsesinstitutionen, før kopiering foretaget af studerende er tilladt. Der er på nuværende tidspunkt ingen Tekst & Node aftale, som omfatter kopiering i forbindelse med upload til chatbots.

Undervisere eller uddannelsesinstitutioner kan ligeledes ikke uploade lærebøger til chatbots, da de vil foretage eksemplar fremstillingen i en arbejdsmæssig sammenhæng, der ikke dækkes af "personlig brug".

Derudover vil forholdet ikke være dækket af undtagelsen, fordi fremstilleren mister kontrollen over kopien, når den sendes til OpenAI eller en anden AI-udbyder.

Et yderligere forhold er, at OpenAI eller anden AI-udbyder medvirker til eksemplarfremstillingen og stiller sit tekniske udstyr til rådighed i erhvervsøjemed. Det gælder selv ved gratisversionen af ChatGPT, da OpenAI har en erhvervsmæssig interesse i at brugere anvender deres AI-værktøjer.

Der vil også være mange situationer, hvor kopieringen sker uden et lovligt forlæg eller på baggrund af et lånt eller en lejet kopi, hvorfor undtagelsen ikke kan finde anvendelse.

Kan undtagelsen om anskueliggørelse i undervisningsvirksomhed finde anvendelse ved upload af indhold til ChatGPT eller i forbindelse med skabelsen af en brugertilpasset chatbot?

Med ændringen af ophavsretsloven i 2023 blev der indført en ny bestemmelse om brug af ophavsretligt materiale til anskueliggørelse i undervisningsvirksomhed, jf. § 13 a. Findes der ikke passende licenser på et område, kan der til brug for formål, der udelukkende tjener til anskueliggørelse i undervisningsvirksomhed, fremstilles eksemplarer og foretages tilgængeliggørelse for almenheden, såfremt det ikke sker i erhvervsøjemed. Bestemmelsen har karakter af en tvangslicensbestemmelse, og den gælder kun i det omfang, der ikke er adgang til passende licenser. Der findes i Danmark kollektive aftalelicenser, som muliggør brugen af bøger til undervisningsbrug. § 13 a finder ikke anvendelse uden om disse kollektive aftalelicenser, selvom de kun muliggør en vis slags brug. F.eks. til brug af kopiering af en vis mængde sider eller procenter af en bog. "Anskueliggørelse" efter § 13 a ville være situationer, hvor brugen understøtter, beriger eller supplerer undervisningen.

Det følger af § 13 a, stk. 2, at det er en forudsætning, at anvendelsen sker under undervisningsinstitutionens ansvar i dens lokaler eller andetsteds eller via et sikkert elektronisk miljø, som kun er tilgængeligt for uddannelsespersonalets elever, studerende og undervisningspersonale.

Af hensyn til, at anvendelsen skal ske via et sikkert elektronisk miljø, hvilket formodes ikke at være opfyldt med fx ChatGPT, samt at tretrinstesten også finder anvendelse på § 13 a, vurderes det ikke, at denne bestemmelse kan anvendes til at lovliggøre en kopiering i forbindelse med brug af ChatGPT mv.

/ RettighedsAlliancen